

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Илона Иванова Томова,
Институт за изследване на населението и човека, БАН,
на дисертационен труд на Лора Пенева Метанова на тема
„Динамика и тенденции в медийния образ на българския политик в началото на
21 век“
за присъждане на образователна и научна степен “доктор”
по направление „Обществени комуникации и информационни науки
(Журналистика – вътрешна политика)”

1. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд на Лора Метанова е посветен на актуален и значим социален проблем – конструирането на медийния образ на българския политик в началото на 21 в., открояване на основните фактори за наблюдаваните промени в този процес и на основните характеристики на медийното отразяване на политическите изявления и процеси в България през първото десетилетие на новия век.

Докторантът формулира две основни изследователски цели на анализа:

1. Да се анализират промените в политическото говорене като част от желаниния имидж на трима ключови политически дейци (в ролите им на премиери и на депутати – лидери на основни политически партии, представени в парламента).
2. Да се проследи медийното отразяване на политическите изявления.

Основни хипотези, формулирани от докторанта:

1. Политическата реторика се променя, „медиатизира“ се и дори придобива елементи на публицистичен стил
2. Утвърждават се „управленски“ и „опозиционни“ клишета, политическите послания се уеднаквяват и не зависят от политическия спектър, а от това дали политиките са в управлението или са в опозиция
3. Медийният дискурс трансформира посланията, като ги опростява и схематизира, и представата, която се формира у аудиторията, винаги е по-непълна и затова – не съвсем точна проекция на оригиналния образ и на желаниния имидж.

Общо в процеса на проучването са обхванати 1304 стенограми, в които са регистрирани 243 изказвания на изследваните политици – Иван Костов, Симеон Сакскобургготски и Сергей Станишев. Изследвани са и публикации, свързани с тях, в две медии - „Труд“ и интернет сайта „Vesti.bg“. Проучени са 1095 броя на вестник „Труд“ и всекидневното информационно съдържание в интернет сайта „Vesti.bg“ по ключова дума (името на съответния политик), като са филтрирани публикациите, свързани с парламентарните изяви на тримата изследвани политици. Общият брой на публикациите в „Труд“ и „Vesti.bg“, свързани с парламентарните прояви на изследваните политици за проучваните периоди е 53, като са разпределени по равно (26 в „Труд“ и 27 във „Vesti.bg“).

Докторантът е представил убедително ограниченията при избора на политиките, на типа текстове – обект на изследване, на периода и типа на изследваните медийни публикации, отразяващи политическите им изявления, както и на избора на двете изследвани медии.

2. Методология на изследването

За реализиране на изследователските цели авторът заявява, че използва следните методи:

- 1. контент-анализ** на изказванията на тримата премиери Иван Костов, Симеон Сакскобургготски и Сергей Станишев пред Народното събрание (на база на официалните стенограми на речите им в Парламента);
- 2. сравнителен анализ** на изказванията на тримата премиери по официалните стенограми на Народното събрание;
- 3. контент-анализ и сравнителен анализ** на изказванията на изследваните политици, в периода, в който са били опозиционни лидери и депутати;
- 4. контент-анализ** на медийните публикации, отразили изказванията;
- 5. сравнителен анализ** между медийните публикации и съдържанието на самите изказвания на политиците по време на заседанията.

Би било добре в раздела да се опише програмата за количествен текстов анализ и приложенията за кодиране и визуализация, които са използвани (предполагам, че става дума за конзолата „Another Canoe“ и за някои от разновидностите на приложенията - „wordcloud1” или “wordcloud2”, ако е използвана програмата R, версия 3.3.3. от 2017 г., но това никъде не е упоменато в текста). В действителност, докторантът е използвал много ограничено възможностите на тази нова програма (или неин аналог), но при толкова много визуализации е препоръчително да се спомене използвания софтуерен продукт.

3. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите

Текстът на дисертационния труд не дава основание да се направи еднозначна оценка за значимостта и убедителността на получените резултати, интерпретациите и изводите.

Добро впечатление прави анализа на съдържанието на парламентарните речи и дискурса на министър-председателите И. Костов, С. Сакскобургготски и С. Станишев в трета глава. То се характеризира с добросъвестност, пълнота, политическа безпристрастност. Докторантът демонстрира доброжелателство към всеки един от тях, без това да води до компромиси със стремежа всеки от тях да бъде оценен според достойнствата му. Госпожа Метанова откроява силните им страни като политици, уменията им да изградят и представят характерен и убедителен позитивен имидж за себе си, умения (в различна степен) да се съобразят с промените и изискванията на медиите, за да привлекат вниманието и да намалят риска посланията им да бъдат пренебрегвани и/или грубо изопачавани. Въпреки някои повторения, които могат да бъдат избегнати, тази глава може да бъде оценена като най-значима и убедителна и при представяне на резултатите, и в интерпретациите им. Изводите са по-бедни откъм съдържание, генерализациите на отделни места влизат в противоречие с резултатите от анализа и с интерпретациите им, дълбочината и пълнотата на анализа са смачкани.

Добри думи могат и трябва да се кажат за голяма част от анализа на медийното отразяване на парламентарните изявления на тримата премиери и за това в качеството им на депутати от опозицията (за И. Костов и С. Станишев) в четвърта глава. И там са

положени усилия и са постигнати успехи при добросъвестното представяне на начина, по който двете изследвани медии представят (или игнорират) парламентарните им изяви. Критика предизвиква самоограничаването при анализа и дори отказа на докторантката да използва утвърдени термини и методи за анализ на механизмите за манипулация или деконструкция на политическите изявления, използвани от медиите – рамкирането („фрейминг“) и прайминга (съзнателна манипулация на ефекта от дадено медийно съдържание чрез предварително отключване на силни стереотипи, които влияят върху начина на възприемане на информацията и могат да доведат до противоположен ефект от търсения от политика). Недостатъчно се акцентира върху възможностите на медиите да налагат собствените си пристрастия или волята на корпоративни групи в сянка, от които зависят, при определяне на дневния ред на обществото и на това кое в политическия живот трябва да се представи като значимо и стойностно и кое – като незаслужаващо внимание или дори като заслужаващо съд посредством подбора на новините (agenda setting) и медийното им отразяване, съкращаване или неотразяване.

На практика, докторантката представя множество типични примери на рамкиране („фрейминг“), които целят и постигат конструирането на позитивен медийен образ на премиерите Симеон Сакскобургготски (виж например с. 244-245, 259) и Сергей Станишев (например на с. 268 и 302). Много точно и добросъвестно показва как негативното рамкиране посредством заглавието и съкращенията на текста създава и укрепва негативния медийен образ на Иван Костов (216, 221, 238, 329-330). Докторантката е констатирала и други прийоми за манипулиране на възприемането на думите на политиците чрез прайминг – на стр. 224, 229. Но тя не използва нито термините, нито възможностите за анализ, които тези методи предоставят, което безспорно се отразява на качеството и дълбочината на анализа, а в някои случаи поставя под въпрос и научната безпристрастност на текста.

Към тази критика трябва да прибавим и питане защо докторантката прави десетки визуализации на огромен брой парламентарни изявления и медийните им отражения в двете медии на тримата политици, когато би било допустимо и достатъчно да представи само някои особено ярки примера, ако желае, но не е направила опит да представи обобщена визуализация на основните теми в парламентарните изяви на всеки един от тях? По този начин би постигнала много по-задълбочен и убедителен анализ и би избегнала досадно много повторения на един и същ ограничен извод и повърхностен анализ – че медийният дискурс трансформира политическите послания като ги съкращава, опростява и схематизира. Докторантката представя този трюизъм/клише като основно обяснение за разминаването между обективните качества на политиците и имиджа, който те се опитват да наложат за себе си посредством публичните/ медийните си изяви от една страна - и медийния образ за тях, от друга наред с още една неубедителна теза – за „политическите рефрени“.

Текстът за „политическите рефрени“ и изводите след отделните глави и като заключителен параграф са слабо място в дисертационния труд. В тези раздели най-ярко проличава автоцензурата и стремежът на докторантката да не каже нищо, което би могло да се приеме като критика на мощен медиум и на начините му за манипулиране на общественото мнение, да избегне дори мисълта, че тя може да подозира този медиум (или дори цяла медийна група) в политическа и/или икономическа обвързаност с определени групи и в изразяване на корпоративни интереси. Тя се опитва чрез няколкократно повторените изводи да внуши, че медиумът понякога само представя

ситуативен не съвсем точен или дори „негативен“ медиен образ на един от политическите лидери, но че в никакъв случай не можем да говорим за целенасочено конструиране на устойчив неверен/демонизиран медиен образ, който е представян системно със сходни негативни характеристики. Опитва се да внуши, че наблюдаваните медийни похвати могат да се определят като всеобща характеристика на журналистическото представяне на посланията на политиците – това е съкратена, опростена и схематизирана информация, подчинена на спецификата на журналистическата професия и предпочитанията на аудиторията за по-кратки и разбираеми текстове и за интереса ѝ към скандала, а не добре обмислена целенасочена злепоставяща идеологическия противник пропаганда на отделен медиум/медийна група, на фактически управляващото „задкулисие“. Това внушение се постига на само чрез повтарянето на генерализирани спорни тези в изводите, но и чрез начина на „визуализация на доказателствения материал“ - когато анализът на медийното представяне на политика се замени със серия анализи на отделни медийни продукти, при което единственото, на което се обръща внимание е съпоставката дали действително са произнесени думи или фраза, които – макар и извадени от контекст – са представени в медийната публикация. Този подход формално дава основание на авторката многократно да се произнесе за коректността и верността на представяната от медиума информация, която просто е непълна и схематична.

Докторантката е готова да пренебрегне богатството и многостранността на анализа си в трета и частично – в четвърта глава, да предложи неприемливи генерализации, да подмени съдържателния политологически анализ с клишета и прекомерни/неверни обобщения на формализирания език на политиците, да се откаже от каквато и да било контекстуализация на политическите изявления и на политическите приоритети на управляващи и опозиция в различни етапи от разглеждания период, за да внуши, че в последна сметка всички политици си приличат, независимо от декларираните политически платформи и ценности, че всички те са предсказуеми манипулатори, които злоупотребяват с властта, когато са начело на правителството, използват методите на голословно отричане на критиките и обвиненията в злоупотреби и/или некадърност при изпълнение на политическите си задължения и обещания, а в опозиция обвиняват управляващите в същите грехове, в които са били уличени те самите.

Тези „компромиси“ с обективните находки в предходните глави изглеждат като защитна реакция на човек, поставен в ситуация на силен конфликт между две значими за него социални роли: на парламентарен журналист от една страна и на анализатор на медийни продукти (в една несвободна медийна среда) и на медиатизацията на политиката в качеството си на докторант – от друга. Усещането е за „дежа вю“ – ние, по-старото поколение, изживяхме младостта си в авторитарна система и знаем добре какво представлява автоцензурата...

Възможно е критиката ми да е прекалено остра и да е продиктувана от неправомерно очакване за предимно социологически или политологически прочит на дискурса на тримата премиери и тяхното отражение в двете медии, докато интересите и задачите на докторанта са други - тя предлага гледната точка на комуникатора на идеи, който ясно съзнава, че медиите притежават властта да конструират медийния образ на политика по начин, който може значително да се различава от реалния му образ и да е противоположен на медийния имидж, който политикът иска да създаде за себе си. Ние чудесно познаваме тази власт, а докторантът я демонстрира и доказва в изследването си.

Проблемът е, че въпреки че във втора глава госпожа Метанова демонстрира, че добре познава основните комуникационни модели и тяхната типологизация, въпреки че в четвърта глава на практика показва, че редакционната политика на единия медиум води до негативна промяна на медийния образ на определен политик (и до налагането на сравнително по-обективен и дори позитивен медиен образ на другите двама), в изводите тя се опитва да ни убеди, че това е резултат от спецификата на журналистическата работа, а не на корпоративни икономически и политически интереси, защитавани от определени елити и техните медии. Опитва се да ни убеди, че „медииите“ в последна сметка не целят дезинформация – техните репрезентации на политическия дискурс са коректни и точни, макар да са кратки, схематизирани или понякога да представят избирателно главно тази част от дългите и скучни експертни политически речи, която би заинтересувала публиката – т.е. виновен си е политикът и евентуално – медийната аудитория.

4. Характер на научните приноси и оценка на качеството на научните публикации, отразяващи изследванията по дисертацията

Справката за приносите отразява постиженията на автора на този етап.

5. Отговор на въпроса доколко изследванията по дисертацията са предимно лично дело на кандидата

Дисертационният труд е изцяло авторски. Използваните източници на научна и емпирична информация са коректно документирани и цитирани съгласно действащите в Република България стандарти.

6. Заключение:

Въпреки че приемам, че значителна част от дисертационния труд на докторант Лора Метанова представлява обективен научен анализ на политическия дискурс на трима емблематични български премиери, неубедителността и пристрастността на част от изводите и специфичният начин на прилагане на количествен метод за контент анализ и визуализация на медийните репрезентации на парламентарните им изявления не ми позволяват да препоръчам на Научното жури и на Научния съвет на факултета по журналистика и медийна комуникация на Софийски университет да гласуват в подкрепа на присъждането на научната и образователна степен „доктор“ на Лора Пенева Метанова.

София, 31.08.2020

Проф. д-р Илона Томова